

28.11.2007

Dnro 3417/4/06

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

KIINNIOTOLLE EI PYSTYTTY OSOITTAMAAN LAILLISIA PERUSTEITA (ASEM)

1 KANTELU

Kantelija arvosteli viestissään eduskunnan oikeusasiamiehelle poliisin menettelyä Smash Asem -mielenosoituksen yhteydessä. Hän kertoi, että hänen rauhallisesti käyttäytynyt 15-vuotias poikansa pidätettiin perusteettomasti ja syytä kertomatta. Poliisin väkivaltaisuus ylitti kantelijan mukaan tilanteen vaatiman.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Kantelijan pojan vapaudenmenetys

3.1.1 Tapahtumatiedot

Kantelijan 15-vuotias poika otettiin kiinni 9.9.2006 klo 20.25 epäiltynä mellakasta. Hänet vapautettiin seuraavana yönä klo 00.45 rikosylikomisarion päätöksellä. Hän oli siten vapautensa menettäneenä lähes neljä ja puoli tuntia.

Kiinnioton tehnyt vanhempi konstaapeli kertoo epäiltyä mellakkaa koskeneessa esitutkinnassa todistajana kuultuna ja kantelun johdosta antamassaan selvityksessä, että hän piti kilvellään Kiasman kulmalla maassa istunutta nuorta miestä (eli kantelijan poikaa) paikoillaan varmistaakseen erään toisen henkilön kiinnioton onnistumisen. Vanhemmalle konstaapelille tuntemattomat poliisimiehet sanoivat, että myös kantelijan poika pitää ottaa kiinni. Vanhempi konstaapeli laittoi hänelle nippusiteet ja vei hänet kiinniotettujen kuljettamiseen varattuun bussiin. Siellä kiinnioton perusteeksi kirjattiin: "PKL" (tarkoitetaan pakkokeinolakia) ja "ei poistunut käskystä, mellakka".

Vanhempi konstaapeli toteaa, että hän ei nähnyt pojan syyllistyvän mihinkään aktiiviseen toimintaan. Vanhemman konstaapelin käsityksen mukaan kiinniottoon kehottaneilla oli havainto pojan osallistumisesta häiriköintiin.

Vanhempi konstaapeli toteaa, ettei hän tunnistanut "käskyn" antanutta poliisimestä, koska "meitä oli paikalla paljon poliiseja ja suuri osa muualta maasta tulleita."

Kantelijan poikaa ei enää epäillä rikoksesta. Hänelle on 5.2.2007 ilmoitettu kirjeellä, että esitutkinta on hänen osaltaan lopetettu saattamatta asiaa syyteharkintaan. Samalla on ilmoitettu, että mikäli häneltä oli tutkinnan aikana taltioitu henkilötuntemerkit tai DNA-poskitikkunäyte DNA-tunnisteen määrittämistä varten, ne tullaan hävittämään.

3.1.2

Kannanotto

Vanhemman konstaapelin kertomuksesta on pääteltävissä, että hän ei olisi ottanut kantelijan poikaa kiinni, ellei häntä olisi tähän kehoitettu. Olen sisäasiainministeriölle tekemässäni lisäselvityspyynnössä tiedustellut, voidaanko kantelijan pojan kiinnioton "määränneitä" poliisimestä yksilöidä. Vanhemmalle konstaapelille "käskyn" antanut poliisimies tai poliisimiehet ovat kuitenkin jääneet tuntemattomiksi. Kiinniotosta todellisuudessa päättäneen poliisimiehen henkilöllisyyttä ei ole missään vaiheessa kirjattu, vaan päätöksentekijäksi on merkitty vanhempi konstaapeli. Hän kuitenkin vain toteutti kiinnioton, eikä hän havainnut pojan käyttäytyneen tavalla, joka olisi edellyttänyt kiinniottoa.

Rikoslain 17 luvun 2 §:n mukaan mellakasta on tuomittava se, joka väkijoukon selvästi aikoessa käyttää henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai aiheuttaa omaisuuteen kohdistuvaa huomattavaa vahinkoa osallistuu teoillaan väkijoukon toimintaan ja jättää tällöin noudattamatta toimivaltaisen viranomaisen laillisessa järjestyksessä antaman hajaantumiskäskyn. Mellakkarikoksen tunnusmerkistö edellyttää siis sekä hajaantumiskäskyn noudattamatta jättämistä että myös osallistumista teoilla väkijoukon toimintaan (ks. Heinonen ym., Rikosoikeus s. 358).

Pelkästään se, että henkilö oli klo 20.25 aikaan vielä paikalla Kiasman edustalla, ei käsitykseni mukaan ole syy epäillä häntä mellakasta. Käytettävissäni olevan selvityksen mukaan kaikki poistumaan halukkaat eivät vielä tuolloin olleet päässeet poistumaan paikalta. Vasta klo 20.19 oli avattu toinen poistumistie, koska yksi poistumisreitti ei poliisin selvityksen mukaan tahtonut vetää riittävästi. Kukaan poliisimies ei ole kertonut pojan käyttäytyneen tavalla, jonka voisi perustaa epäilyn syyllistymisestä edes rikoslain tarkoittamaan niskoitteluun poliisimestä vastaan.

Kun kantelijan pojan käyttäytymisestä ei ole esitetty muuta kuin edellä kerrottu selvitys, poliisi ei ole pystynyt osoittamaan laillisia edellytyksiä tälle kiinniotolle.

Vanhempi konstaapeli on käsitykseni mukaan sinänsä voinut luottaa kyseisen kaltaisessa tilanteessa siihen, että hänelle "käskyn" antaneella poliisimiehellä oli asianmukaiset perusteet kiinniottokäskyn antamiseen. Joukkojenhallintatilanne on usein sellainen, että käskyjä on toteltava hyvinkin armeijanomaisesti. Vanhempaa konstaapelia voitaisiin nähdäkseni arvostella vain, jos hänen olisi tullut varmistaa kiinniottopäätöksen tekijän henkilöllisyys.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto ja Helsingin kihlakunnan poliisilaitos eivät ole ottaneet mitään kantaa lisäselvityspyynnössäni esittämäni kysymykseen siitä, miten etukäteisohjeistuksen mukaan oli tarkoitus hoitaa tällaiset tilanteet, joissa päätöksentekijä ei ole itse kertomassa kiinnioton syystä sen kirjaajalle vai oliko tällaisiin tilanteisiin lainkaan varauduttu. Tämä tapaus ei ole ainoa, jossa kiinniotosta tosiasiallisesti päätänyt tai kiinniotetun käytöksestä havainnot tehnyt poliisimies on jäänyt tuntemattomaksi.

Vastuu kiinnioton laillisuudesta on säilytysuojalla siirtynyt sille pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, jolle kiinniotosta on ilmoitettu. Käytännössä vapaudenmenetyksistä päätti rikosylikomisario. Hän on käsitykseni mukaan voinut luottaa siihen, että linja-autossa laaditussa kiinniottomuistiossa on kirjattuna se poliisimies, joka voi kertoa kiinnioton konkreettiset perusteet. Se, että esimerkiksi tässä tapauksessa näin ei ole ollut, ei ole ollut rikosylikomisarion syytä.

Erittäin perusteltua on ollut se, että rikosylikomisario on varsin pian kyennyt ottamaan kantaa mahdollisiin vapauttamisiin. Hän kertoo, että puheena oleva 15-vuotias poika vapautettiin kohtuullisuussyistä, kun hänen vanhempinsa oli saatu yhteys. Näin tehtiin lähes kaikkien alle 18-vuotiaiden epäiltyjen osalta jo saman illan ja yön aikana.

Muilta osin tyydyn viittaamaan oheiseen päätökseeni dnro 1836/2/07, jossa käsittelen vapaudenmenetyksistä päättämiseen liittyviä kysymyksiä myös yleisemmin.

Yhteenvedon totean, että käytettävissäni olevan selvityksen perusteella tässä tapauksessa ei ole osoitettavissa jonkun tietyn poliisimiehen menetelleen moitittavasti. Joka tapauksessa ainakaan toimenpiteen kirjaaminen ei ole tässä tapauksessa toiminut asianmukaisesti, kun tosiasiallista päätöksentekijää ja tätä kautta kiinnioton perusteita ei ole voitu selvittää. Poliisi ei muutoinkaan ole kyennyt esittämään laillisia perusteita tälle kiinniotolle. Kiinnitänkin vastaisen varalle Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen vakavaa huomiota tapahtuneeseen. Se, onko kantelijan pojalle syntynyt oikeus vahingonkorvaukseen poliisin menettelyn johdosta, on kysymys, josta minulla ei ole toimivaltaa päättää.

3.2

Kiinnioton syyn ilmoittaminen

Pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n 3 momentin mukaan kiinniotetulle on heti ilmoitettava kiinnioton syy. Kantelijan mukaan hänen poikaansa pidettiin linja-autossa yli tunti syytä ilmoittamatta.

Kiinniottamisen kirjaamislomakkeen mukaan rikosylikonstaapeli oli ilmoittanut kiinnioton syyn kantelijan pojalle klo 22.55 eli kaksi ja puoli tuntia kiinnioton jälkeen. Vanhempi konstaapeli vanhempi konstaapeli puolestaan toteaa, että "kiinniotosta ilmoittaminen tapahtui käsittääkseni bussissa kiinniottolapun täyttämisen yhteydessä siellä olleiden henkilöiden toimesta". Näyttää siltä, ettei vanhemmalla konstaapelilla ole ilmoittamisesta ensi käden tietoa.

Käytettävissäni oleva selvitys ei siis osoita vääräksi kantelussa esitettyä väitettä siitä, että kiinnioton syyn ilmoittaminen viipy ainakin tunnin, vaikka jääkin epäselväksi, milloin syy tarkkaan ottaen ensi kerran ilmoitettiin. En katso olevan aihetta selvittää asiaa enemmälti. Kiinnitän kuitenkin Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen huomiota siihen, että myös tämän kaltaisissa vaativissa tilanteissa on varmistettava se, että kiinniotetuille lain edellyttämällä tavalla ilmoitetaan kiinnioton syy heti.

- - -

3.4

Muuta

Eduskunnan oikeusasiamiehelle tehtiin poliisin toiminnasta Smash Asem -mielenosoitukseen liittyen useita kymmeniä kanteluita. Sain sisäasiainministeriön poliisiosastolta selvitykset poliisin toimenpiteiden perusteista. Liitän oheen kantelijalle tiedoksi jäljennöksen kantelujen ja niihin saatujen selvitysten perusteella tekemästäni päätöksestä 1836/2/07, jossa otan laajasti kantaa poliisin toimintaan.